

184), Nenad Moačanin daje prikaz djela Karla Binswängera: »Untersuchungen zum Status der Nichtmuslime im Osmanischen Reich des 16. Jahrhunderts (mit einer Neudefinition des Begriffes 'dimma')« (München 1977, VI + 418 strana, 6 karata, 1 dijagram).

Na kraju je tekst Vesne Čulinović-Konstantinović koja govori o trendovima ruralne sociologije između V. i VI. svjetskog kongresa.

Krešimir Oremović

ZBORNİK CENTRA ZA DRUŠTVENA ISTRAŽIVANJA SLAVONIJE
I BARANJE (CDISB) broj 22/1985 1.

Slavonski Brod 1985. (str. 408)

Zbornik CDISB broj 22/1985. kao i prethodni brojevi sastoji se od izvornih znanstvenih radova (članaka), građe, diskusija, ocjena i prikaza historiografskih djela te prikaza časopisâ i zbornikâ.

Znanstveni prilozi nisu tematski komponirani, po sadržaju su različiti a obuhvaćaju veći dio zbornika (296 stranica). Među njima se nalaze radovi: Krešimira Pavića (Politički lik Luke Botića), Branke Pribić (Nastup ujedinjene omladine), Josipa Vrbošića (Osnivanje Osječke oblasti i konstituiranje Oblasne skupštine 1927), Mire Kolar-Dimitrijević (Gospodarsko-socijalne prilike Virovitice za vrijeme velike svjetske krize), Ante Milušića (Rasprava o Zakonu o gradskim općinama u narodnom predstavništvu Kraljevine Jugoslavije), Ivana Očka (O Društvu prijatelja Sovjetskog Saveza), Anđelka Barbića (Metode mučenja i oblici likvidacije u KCL Jasenovac), Zorana Vasiljevića (Sabirni logor Đakovo), Zdenka Lukića (Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske), Željka Benčevića (Raspodjela zemljišnog fonda agrarne reforme i kolonizacije u slavonsko-požeško-đakovačkom, županjskom i virovitičkom kraju).

U članku Politički lik Luke Botića opisuju se politički pogledi tog književnika i njegov razvojni put od mladenačkih dana kao bogoslova, njegov odlazak u Srbiju i njegova borba protiv apsolutizma u doba A. Bacha.

Središnji dio članka opisuje njegovo djelovanje u Hrvatskom saboru 1861. u kojem je kao narodni zastupnik aktivno sudjelovao. Velik dio svoje političke aktivnosti, kako autor navodi, L. Botić je posvetio borbi za ujedinjenje Dalmacije s ostalim dijelovima Hrvatske. Na zasjedanju Hrvatskog sabora 1861. on zastupa ideje J. J. Strossmayera te se kao đakovački zastupnik izjasnio za savez s Ugarskom kao obranu od bečke centralističke politike, upozoravajući zastupnike da se u pregovorima s Mađarima postupi oprezno jer oni mogu biti jednako opasni kao i Beč.

Prikaz njegova lika autor završava konstatacijom da on nije bio ideolog ni politički vođa, ali je kao dugogodišnji uporni borac protiv apsolutizma i narodni zastupnik zastupao najvažnije težnje svog vremena.

Branka Pribić u članku *Nastup ujedinjene omladine* objašnjava njezin nastanak (ponikla iz hrvatsko-srpskog spora) i njezine osnovne zadatke (rješavanje hrvatsko-srpskog spora). Utvrđuje njezin prvi istup pojavom *Almanaha Narodna misao* 1897. Radi što svestranijeg prikazivanja načela Ujedinjene omladine autorica detaljno analizira spomenuti *Almanah* kao i reagiranja istaknutih ličnosti prema pojavi Ujedinjene omladine. Utvrđuje se da je ideja formiranja Ujedinjene omladine uslijedila 1896, pokrenula ju je grupa studenata a uzrok su bile protusrpske pa protumađarske demonstracije u Zagrebu. Po mišljenju autorice Ujedinjena omladina je nikla na autohtonim snagama, našavši uzore u vlastitoj sredini. Osnivanje osječke oblasti i konstituiranje Oblasne skupštine 1927. u središtu je razmatranja Josipa Vrbašića koji u tom članku piše o društveno-političkim prilikama u vrijeme formiranja osječke oblasti i o njezinim demografsko-gospodarskim značajkama. Konstatira se da je odugovlačenje uspostavljanja oblasti i oblasne samouprave odgovaralo hrvatskoj a donekle i srpskoj buržoaziji te da je državno uređenje temeljeno na oblasnoj organizaciji bilo u izravnoj opreci s feudalističkim vizijama unutrašnjeg uređenja nove jugoslavenske države, što je zastupao pretežni dio hrvatskih političara, posebno pristaše HSS-a i hrvatski federalisti. U središnjem i zaključnom dijelu članka autor analizira rezultate izbora za Oblasnu skupštinu i njezino konstituiranje. Članak Mire Kolar-Dimitrijević *Gospodarsko-socijalne prilike Virovitice za vrijeme velike svjetske krize* obrađuje klasnu borbu i položaj radnika u Virovitici u međuratnom razdoblju. Konstatira se pogoršanje položaja svih socijalnih slojeva. Autorica osobito prati odraz krize na radne i životne uvjete radnika što se dokumentira visinom zarada, nezaposlenošću, stanjem u privrednoj proizvodnji, visinom nadnica, štrajkovima i drugim. Po mišljenju autorice za-brana djelovanja političkih stranaka i radničkih sindikata onemogućila je vođenje političkih i klasnih borbi, ali se klasna borba, kaže ona, vodila na jednom specifičnom području socijalne politike i sve većim angažmanom komunista u sindikatima. Ante Milušić u svom radu daje prikaz rasprave o Zakonu o gradskim općinama u Narodnoj skupštini Jugoslavije 1934. i vladinom Prijedlogu Zakona o gradskim općinama s obzirom na primjenu izbornog načela za gradska predstavništva. Pored navedenog autor se osvrće i na Prednacrt Zakona o uređenju gradova koji je izrađen 1926. u Zagrebačkom gradskom magistratu, kao i nacrt Zakona o upravi i samoupravi gradova iz 1927.

O Društvu prijatelja Sovjetskog Saveza piše Ivan Očak. U vezi s tim konstatira da je to Društvo osnovano nakon uspostave diplomatskih odnosa između Kraljevine Jugoslavije i SSSR-a (24. VI. 1940).

Upozorava da je osnivanje Društva imalo odjeka u čitavoj zemlji te da je zajedno s prikupljanjem potpisa kao oblika podrške toj akciji, bilo na liniji narodnofrontovske politike KPJ. Društvo i mobilizacija masa oko njegove organizacije, kaže autor, probudile su potencijalne snage u zemlji i njihovu svijest o potrebi obrane zemlje od fašizma. Po mišljenju autora u tome je bila osnovna zasluga Društva.

Anđelko Barbić piše o metodama mučenja i oblicima likvidacije u koncentracionom logoru Jasenovac. Konstatira se da je logor Jasenovac bio najveće gubilište od 70 koncentracionih logora na području okupirane Jugoslavije. Ukidanjem niza manjih sabirnih logora, logor Jasenovac je postupno

preuzimao funkciju središnjeg logora na području NDH gdje su zatočenici podvrgavani teškim poniženjima, duševnoj patnji, fizičkom zlostavljanju i likvidaciji. S posebnom surovošću, kaže autor, teror je primjenjivan prema komunistima, pripadnicima i simpatizerima NOP-a, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost. U članku je autor ujedno i klasificirao sredstva, metode i načine mučenja te fizičkog uništavanja zatočenika s posebnim osvrtom na prve masovne likvidacije. U članku Sabirni logor Đakovo Zoran Vasiljević konstatira da je taj logor bio mjesto internacije židovskih i manjim dijelom srpskih žena i djece. Po mišljenju autora taj je logor trebao biti praktički poligon manifestacija eskalacije nacionalizma, kulminacija vjerske netrpeljivosti, rasne segregacije, terora, represalija i svake vrste genocida.

Zdenko Lakić u članku Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske u Slavoniji 1943. daje pregled nastanka i djelovanja USAOH-a u Slavoniji 1943, utvrđuje pretpostavke njegova formiranja, njegovo organizacijsko konstituiranje i omasovljenje 1943, njegov doprinos rješavanju socijalnih, ekonomskih i kulturno-prosvjetnih pitanja života na poluoslobođenom i oslobođenom teritoriju Slavonije. Konstatira se da je razvoj NOP-a bio osnova za formiranje USAOH-a u Slavoniji, da je NOP utjecao na političko diferenciranje omladine, da se omladina u USAOH-u okupljala na političkoj platformi Saveza mlade generacije. Obrazlažući programske zadatke USAOH-a opisuje se djelatnost radnih desetina, četa, bataljona i brigada te rad kulturno-prosvjetnih grupa.

Željko Benčević piše o raspodjeli zemljišnog fonda agrarne reforme i kolonizacije u slavonsko-požeškom, đakovačkom, županjskom i vinkovačkom kraju. U članku se daju osnovne značajke Zakona o agrarnoj reformi, prikaz načina provođenja agrarne reforme s naznakom agrarnih subjekata.

U dijelu zbornika u kojem se tiskaju prilozi historijske građe nalazi se stručni rad Slavka Gavrilovića »Naređenje iz 1843. godine o suzbijanju ilirskog pokreta u Slavonsko-sremskoj vojnoj granici«, Mile Konjevića »Presuda Državnog suda za zaštitu države u Beogradu Đorđu Mitroviću i drugovima od 4. VI. 1936«, Nade Lazić »Dva sačuvana pisma o Erneu Kišu iz 1941«.

U dijelu zbornika u kojem su tiskane diskusije nalaze se dvije rasprave, i to rasprava Drage Roksandića Vojna krajina i »Nova historija« i Dragiše Jovića O nekim pitanjima odnosa KPJ prema seljaštvu u Slavoniji 1919—1920. povodom knjige Žarka Jovanovića KPJ prema seljaštvu 1919—1920. U spomenutoj raspravi Drago Roksandić se zalaže za usporedno istraživanje vojnih krajina u jugoslavenskom i jugoistočnoevropskom prostoru, posebno ističući da je to potrebno u hrvatskoj povijesti s obzirom na to da se u tom prostoru stječu sva krajiška povijesna iskustva u različitim vremenskim trajanjima. Najveća prepreka u daljnjem razvoju »krajiške« historiografije, po njegovu mišljenju, jest pomanjkanje istraživača a posebno njihova primjerena obrazovanja. Zalaže se u vezi s tim za osnivanje jugoslavenskog interuniverzitetskog postdiplomskog studija a buduće istraživače vojnih krajina, kaže on, treba usredotočiti u znanstvenoistraživačkim ustanovama koje se nalaze u nekadašnjem krajiškom prostoru. Roksandić konstatira da se u novim »krajiškim« istraživanjima iznova otvara »vlaško« pitanje što dovodi do neizbježnih etnogenetskih nedoumica na što utječu mitovi i ideologije. Zato se zalaže za racionalizaciju daljnjih istraživanja kako bi se što prije počelo izlaziti iz »začaranih« krugova koji već cijelo stoljeće opterećuju obje histo-

riografije. Ujedno ističe da srednjovjekovno poimanje naroda u jugoslaven-
skom prostoru ne može biti izvedeno bilo kakvom »redukcijom« bilo kojeg
pojedinačnog shvaćanja nacije svih onih činilaca koji su u vezi s građanskim
odnosno kapitalističkim društvom. Zbog toga se ne slaže s izjednačavanjem
srpstva s pravoslavljem, katoličanstva s hrvatstvom i sa »slobodnim« ras-
polaganjem muslimanstvom.

Dragiša Jović se osvrće na knjigu Živka Jovanovića KPJ prema seljaštvu
1919—1941. U ovoj raspravi Jović ispravlja neke tvrdnje Jovanovića o odno-
sima koji su postojali u Slavoniji. Tako ističe da se u Slavoniji tokom pro-
ljeća i ljeta 1919. ne može govoriti o bilo kakvom organiziranom nastupu
SRPJ(k) odnosno njezinih organizacija među seljaštvom u Slavoniji. Tako-
đer navodi da HPSS nije komunistima pravila nikakve prepreke u njihovom
djelovanju među seljacima kako to Jovanović tvrdi. Jović se ne slaže ni
s tvrdnjom Jovanovića da se seljaštvo 1919. sve više revolucionira, jer u
1919. razvoj događaja u Slavoniji nije karakteriziralo revolucionarno raspo-
loženje seljaštva.

Na kraju zbornika tiskani su ocjene i prikazi knjiga i zbornika.

Franko Mirošević

NOVOGRADIŠKI ZBORNİK 1,

Nova Gradiška 1986, 228 str.

U SR Hrvatskoj povremeno izlaze brojni regijski, gradski i općinski
zbornici raznolika, poglavito kulturno-povijesnog sadržaja. Posljednjih go-
dina proslavljeno je nekoliko zapaženih godišnjica postanka ili prvog spomena
pojedinih gradova i tom su prilikom objavljeni reprezentativni zbornici
enciklopedijskog formata (npr. Slav. Požega, Karlovac, Varaždin, Ludbreg,
Virovitica, a u pripremi je Glina, itd.).

Pojava svakog zbornika ili lokalnog časopisa, pa bio on u početku skro-
man sadržajem i izgledom, predstavlja novi korak u razvoju lokalne povije-
sne znanosti koja uzima sve više maha u svijetu i u nas. Stoga svaki takav
pothvat treba pozdraviti, pogotovo ako to čine manje sredine koje dosad
nisu imale svoje pisane knjige pa ni brošure o bližoj ili daljnjoj prošlosti.

U Slavoniji postoje već nekoliko decenija slična i druga izdanja, npr. u
susjednoj Slav. Požezi ili Slav. Brodu, te u Osijeku, Vukovaru, Vinkovcima
i Županji, dakle u starim gradskim sredinama gdje je i u prošlosti bio
razvijen kulturni i prosvjetni život, gdje odavno djeluju muzeji, knjižnice,
kulturna društva i institucije. Nešto je teže u bivšim trgovištima, većim
selima koja su postala općinski centri ili pak u mladim gradovima, a Nova
Gradiška je uz Bjelovar jedan od najmlađih gradova u Hrvatskoj. Tu je
trebalo u novije vrijeme, zapravo u posljednjih desetak godina stvoriti sve
te institucije i pokrenuti vlastitu izdavačku i informativnu djelatnost.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 đin

Izdavanje časopisa sufinansira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
